

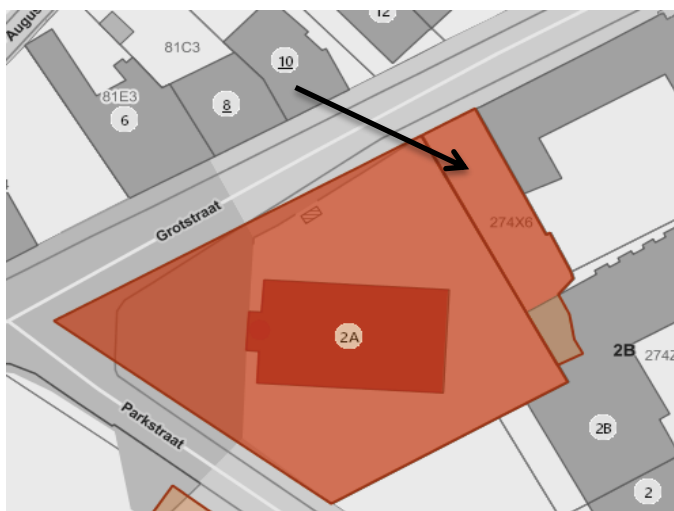
BIJLAGE 4:

ZEN-ERGOED MET AANDUIDING OP KAART

Goedgekeurd op het afdelingsoverleg van 20 december 2018:

de Lourdesgrot met inbegrip van de daaraan vastzittende muren eveneens voorzien
van een grot-imitatie

PROVINCIE OOST-VLAANDEREN, Zottegem (Grotenberge): Onze-Lieve-Vrouw van Lourdesgrot
BEHEERSPLAN

Bron: www.geo.onroerenderfgoed.be

De perimeter van het beheersplan valt samen met de perceelgrens van de Lourdesgrot. De zwarte pijl duidt het perceel aan.

Motivering voor de aanvraag tot ZEN-erfgoed

Historiek

In 1875 werd onder leiding van August de Rouck (1805-1881) het klooster te Grotenberge gebouwd, toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw van Lourdes, en bewoond door de zusters van de H. Vincentius a Paulo van Deftinge. Tijdens deze bouwcampagne werd ook de Lourdesgrot gebouwd, gelegen op een ommuurd perceel tussen de kerk en de school – het voormalige klooster. De bouw kadert binnen de christelijke geloofstraditie dat de maagd Maria van 11 februari tot 16 juli 1858 achttien keren verschenen is aan de jonge Bernadette Soubirous (1844-1879) in de grot Massabielle aan de Gave in het Franse Lourdes. Nadat de paus in 1875 een replica van deze Lourdesgrot liet bouwen in de tuin van het Vaticaan, verrezen eenzelfde exemplaren op tal van plaatsen over heel de wereld, zo ook in Grotenberge. Als vrije kopie van het origineel volgt de bouw van deze grot eenzelfde typologie als andere Lourdesgrotten: in de wand van de grot is een nis uitgewerkt met Mariabeeld, daar tegenover staat een beeld van de knielende Bernadette en onderaan de grot is een holte aanwezig met bidkapel verrijkt met ex voto's, paternosters en dankbetuigingen, afgesloten door een smeedijzeren hek. Om de illusie van een echte grot te creëren werd gebruik gemaakt van vroege cementrustiek waarbij natuurstenen blokken aan elkaar bevestigd worden door cementmortel. Oorspronkelijk vormde de grot samen met de omringende groenaanleg een weldoordacht tuinconcept met intiem, besloten karakter.

Beschrijving

De Lourdesgrot, opgetrokken in 1875 met de bouw van het klooster door August De Rouck, is gelegen in het centrum van het op een heuvel gelegen Grotenberge. De grot ligt verscholen tussen de kerk ten westen en de school – het voormalige klooster – ten oosten en zuiden, op een ommuurd perceel dat toegankelijk is via de Grotstraat en een pad aan de achterzijde van de kerk.

De noordwest georiënteerde Lourdesgrot is gelegen op een grotendeels afgesloten perceel waarbij de hoofdingang zich bevindt aan de Grotstraat gevormd door een dubbele smeed- en gietijzeren toegangspoort en waar rechts van het hek een bakstenen tuinmuur het zicht op de grot ontnemt. De oostelijke zijde van het perceel wordt afgebakend door de hoge zijgevel van de school waaraan een ijzeren witgeschilderde brandtrap is bevestigd die over het perceel van de grot hangt. De westzijde van de grot wordt van het kerkperceel gescheiden door een bakstenen muur, geopend door twee toegangspunten. De oorspronkelijke toegang bevindt zich ter hoogte van de grot waar in de bakstenen muur, afgezet met rotsimulatie, een vierkant smeedijzeren hek is geplaatst. Onder de doorgang zijn sporen van stalactietvorming aanwezig. Door een latere, eerder ongelukkige ingreep werd een tweede brede toegang gecreëerd in de bakstenen tuinmuur.

De door klimop overwoekerde grot is een vrije kopie van de originele grot te Lourdes en werd ingeplant aan het uiteinde van het langgerekte perceel. De grot is opgevat als een ruim rechthoekig verankerd bakstenen gebouw onder plat dak waarbij de voorzijde en het interieur zijn uitgewerkt in vroege cementrustiek, een techniek waarbij natuurstenen blokken samengehouden worden door cementmortel. De voorzijde bestaat uit twee etages: een grotholte ingericht als gebedsruimte met daarboven een kunstmatig opgetrokken berg die verbonden zijn via een omlopend, deels gecementeerd, getrapt pad. De gebedsruimte is toegankelijk via een zwart geschilderd dubbel

smeedijzeren hek en is opgetrokken volgens eenzelfde koepelvormige cementrustieke techniek waarbij de wanden en het lage plafond bekleed zijn met imitatie rotswerk en druipstenen. In de gebedsruimte zijn een kaarsenstandaard, bidstoelen, Maria- en Bernadettebeeld, een glas-in-loodvenster met gekrulde diefijzers, een houten raamwerk met wassen ex voto's en verschillende plaquettes en giften aanwezig. Het omlopend pad leidt langsheen een cementrustieke wand tot aan een nis met betonnen Mariabeeld met rechts daar tegenover het betonnen beeld van de geknielde Bernadette.

De ruimte achter de grot betreft een verbindingsgang tussen het klooster annex school en de kerksite. Gezien de grot in erfpacht gegeven is aan de kerkfabriek van Sint-Pieters-Banden en Sint-Berlindis zal bij de restauratie de verbinding deur tussen gang en grot worden dichtgemaakt.

De grot is sterk overwoekerd door klimop en gaat ook deels schuil achter een hoge rododendron. Op de grot zelf zijn typische muurvegetaties terug te vinden zoals onder meer brede eikvaren (*Polypodium interjectum*) en muurleeuwenbek (*Cymbalaria muralis*). Langsheen de tuinmuur kan eenzelfde begroeiing worden teruggevonden met daarnaast ook de aanwezigheid van hulst, meidoornhaag en een Japanse muurcypres.. De ruimte voor de grot wordt ingevuld door een gekiezelde binnenplaats waarop de drie toegangen uitgeven. De huidige omgevingsaanleg van de Lourdesgrot dateert vermoedelijk uit het derde kwart van de 20ste eeuw. Hierop wijzen het gebruik van rode mijnsplit, dat ongeveer 2/3 van de tuin bedekt, en de typische planten en heesters zoals dwerg – of rotsmispel (*cotoniaster*), hulst (*Ilex aquifolium*), rododendron, cypressen, enz.

Motivatie

De Onze-Lieve-Vrouw van Lourdesgrot met omgeving is beschermd als monument bij ministerieel besluit van 16 januari 2004 omwille van het algemeen belang gevormd door de historische waarde en zal worden aangevuld met de historisch: in casu architectuurhistorische waarde, de volkskundige waarde en de technische waarde, zoals gedetecteerd tijdens het onderzoek.

Vastgesteld bij ministerieel besluit van 16 januari 2004: De historische waarde van de Onze-Lieve-Vrouw van Lourdesgrot

Het ontstaan van de Lourdesgrot kadert binnen de oprichting van een vrouwelijke kloostergemeenschap te Grotenberge, waarvoor in 1875 het klooster met bijhorende grot werd gebouwd op initiatief van de vooraanstaande jurist August de Rouck die een belangrijke rol heeft gespeeld in de uitbouw van het katholieke leven te Zottegem. De keuze voor een Lourdesgrot kan gelinkt worden met de groeiende populariteit van Lourdes in het laatste kwart van 19de eeuw nadat de paus in de tuin van het Vaticaan in 1875 een replica van de grot in Massabielle liet bouwen en bijgevolg over heel Europa dergelijke grotten werden opgericht. Opgetrokken in datzelfde jaar, vormt de grot te Grotenberge dus een opmerkelijk vroeg voorbeeld van een Mariagrot in onze contreien. Beeldbepalend gelegen in de dorpskern van Grotenberge wordt verder de contextwaarde verhoogt door de directe aanwezigheid van de kerk en het voormalig klooster waartussen de grot ligt ingeplant.

Aanvullende erfgoedwaarden zoals gedetecteerd tijdens het historisch onderzoek:

De historische, in casu architectuurhistorische waarde van de Onze-Lieve-Vrouw van Lourdesgrot

De grot in Grotenberge is een mooi bewaard voorbeeld van een kleinschalige religieuze kloostertuin ten noordoosten van de kerk waarbij de bakstenen omheiningsmuren, de Lourdesgrot met uitwaaiende rotswanden en de tuinaanleg getuigen van een weldoordacht concept.

De grot vormt een representatief voorbeeld van de talloze 'vrije kopieën' van de echte Lourdesgrot waarbij veeleer het idee centraal staat in plaats van de exacte weergave. De grot beantwoordt aan het traditionele concept van een Lourdesgrot dat door zijn kenmerkende typologie bijdraagt tot de herkenbaarheid van de grot: een koepelvormige constructie met een verschijningsnis met Mariabeeld waarvoor het beeld van de knielende Bernadette werd geplaatst en waaronder een uitgespaarde ruimte met altaar werd ingebouwd, afgesloten door een smeedijzeren hek. Dit ensemble wordt nogmaals versterkt door de aanwezigheid van de bakstenen tuinmuur met toegang in rotsimulatie die het perceel omsluit en zo de intimiteit van de grot waarborgt.

De technische waarde van de Onze-Lieve-Vrouw van Lourdesgrot

De grot is opgetrokken uit natuurstenen blokken die aan elkaar bevestigd zijn door cementmortel. Deze bouwwijze is een voorbeeld van één van de vroegste technieken van de cementrustiek of betontechniek die werd toegepast op verschillende bedevaartplaatsen vanaf het laatste kwart van de 19de eeuw. Visueel wordt zo een illusie gecreëerd van een rotsformatie die refereert naar de grot in Massabielle.

De volkskundige waarde van de Onze-Lieve-Vrouw van Lourdesgrot

De grot is een materiële getuige van de intense Mariale volksdevotie die vanaf het laatste kwart van de 19de eeuw opbloede en later nog een opflakking kende in de naweeën van de Eerste Wereldoorlog – tijdens de zalig- en heiligverklaring van Bernadette – en na de Tweede Wereldoorlog. De grot werd in de loop der jaren verrijkt met diverse wassen ex voto's, paternosters en bedankingsplaatjes waarvan het grootste deel zich nog in situ bevindt. Deze materiële elementen getuigen van volkse devotionele gebruiken en duidt de bekendheid van de grot als plaatselijk bedevaartsoord.

Toekomstvisie

Het beheersplan wordt opgemaakt naar aanleiding van een totaalrestauratie van de Mariagrot en van de omgeving. Tot op vandaag maakt de grot deel uit van het religieuze leven in Grotenberge en wordt ze vaak bezocht door gelovigen. De kerkfabriek wenst dit religieus gebruik in stand te houden en te ondersteunen door de restauratie. De specifieke typologie en architectuur van Lourdesgrotten laat weinig ruimte (ook letterlijk) voor andere functies of bestemmingen.

Beeldmateriaal

Afb. 1. Afbeelding van de grot in de eerste helft van de 20ste eeuw. Bron: www.delcampe.net

Afb. 2. Afbeelding van de grot circa 1994. Bron: DE WOLF, K., *Acht eeuwen eeschiedenis*, p. 167.

Afb. 3. Zicht op de grot en zijn oorspronkelijke toegang vanuit het westen, aan de achterzijde van de kerk.

Afb. 4. Zicht op de grot vanuit de Grotstraat.

Afb. 5. Grot in twee etages, verbonden door een omlopend pad.

Afb. 6. Zicht op de gebedsruimte in de grotholte.